

ИЗВЕСТУВАЊЕТО
ЗА ООП – СТАНДАРДИ,
ПРАКТИКИ ВО ЕУ
И МОЖНОСТИ
И ПРЕДИЗВИЦИ
ВО РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА

СКОПЈЕ, 2012

**ИЗВЕСТУВАЊЕТО
ЗА ООП – СТАНДАРДИ,
ПРАКТИКИ ВО ЕУ
И МОЖНОСТИ
И ПРЕДИЗВИЦИ
ВО РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА**

СКОПЈЕ, 2012

Издавач:
Здружение Конект

Автори:
Горан Лазаревски
Никица Кусиникова

Лектура:
Даниел Медароски

Проект:
Општествена одговорност на претпријатијата во РМ

Ликовно и графичко обликување:
Кома

Проектот е финансиран од Европската Унија

„Оваа публикација е изготвена со помош на Европската Унија. Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на авторите и на никаков начин не ги одразува гледиштата на Европската Унија.“

Проектот е кофинансиран од Европската Унија во рамките на Рамковната програма за конкурентност и иновации (CIP) 2007-2013

The Project is co-financed from the European Union within the Competitiveness and Innovation Framework Programme-CIP, 2007-2013

СОДРЖИНА

СОДРЖИНА

I. Преглед на користени акроними	9
II. Вовед - дефиниција и значење на ООП и известувањето за ООП	11
III. Општ преглед на известувањето за ООП - елементи, употреба, глобални трендови и искуства	16
IV. Известување за ООП во ЕУ	23
• Легислатива	24
• Практики	30
V. Известување за ООП во Македонија	37
• Легислатива	38
• СВОТ-анализа (SWOT-анализа) за воведување на известувањето за ООП во Македонија	40
VI. Препораки за подобрувања на легислативата поврзана со „Ивестување за ООП“	44

ПРЕДГОВОР

Изработката на оваа студија беше иницирана во рамките на проектот „Вклучување на Националната агенда за општествена одговорност на претпријатијата (ООП) во главните текови – Поддршка за националната платформа за ООП како придонес кон одржлив економски раст, преку промоција на општествена одговорност на претпријатијата во општеството“, којшто е финансиран преку Програмата ЦИП на Европската унија. Проектот се реализира од конзорциум предводен од Министерството за економија на Република Македонија и партнерите: Македонската развојна фондација за претпријатија (МРФП), Сојузот на стопанските комори (ССК) и здружението Конект.

По вложените напори во изминатите пет години, предводени од македонската мрежа на Глобалниот договор на ОН и националното Координативно тело за ООП, сликата на македонската економија во доменот на ООП значително се подобри. Успешните активности на промовирање на концептот и негова популаризација резултираа со широко прифаќање на ООП, и тоа не само како маркетиншка алатка, туку и со нејзино целосно интегрирање во стратегијата на компаниите, односно во интерните политики на раководството (менаџментот). Најдобар показател за тоа е позитивниот тренд на националната награда за ООП, во рамките на која секоја година се доделува награда за најдобрите практики од полето на ООП и која во истиот период веќе анализира и оцени над 300 проекти од сите полиња на активност на ООП: Односи со вработените; Етичко управување; Односи со снабдувачите/потрошувачите; Однос кон животната средина; и Вложување во заедницата. Освен бројот, од година во година се зголемува и квалитетот на проектите кои се предмет на анализа, а позитивниот тренд е и во насока на поголемо присуство на малите и на средните претпријатија, што на целата иницијатива ѝ дава нови перспективи за развој.

Сите овие достигнувања ја оформија денешната состојба, во која нашата земја оствари солиден степен на свесност за ООП во јавноста и особено во деловниот сектор, а располага и со доволна база на проекти кои можат да бидат пример за идни нови потфати. Сепак, се наметнува потребата за воспоставените практики и политики од полето на ООП да се комуницира со сите заинтересирани страни, а токму на тоа поле нашето општество се соочува со најголемите предизвици. Не можеме да бидеме задоволни од бројот на извештаи кои се изготвуваат и објавуваат денес во Македонија, иако во последните години, особено низ активностите на Глобалниот договор на ОН, може да се потврди позитивен тренд на зголемување на бројот и квалитетот на извештаи, како и застапеност на малите и средните претпријатија.

Токму од овие причини, оваа студија има за цел на едно место да понуди актуелни согледувања, ставови и трендови за сегашната состојба со известувањето во ЕУ низ

призма на практиките, регулаторните пристапи и плановите за иднината, изразени во стратегиските документи на унијата. Студијата треба да ѝ помогне на нашата јавност попрецизно да ги идентификува приоритетите и мерките со кои ќе обезбеди погодна клима за поинтензивен раст на бројот на изготвени и поднесени извештаи за ООП и одржливост. Придобивките од таквиот пристап за сите засегнати страни на долг рок треба да станат видливи, со што ќе се обезбеди клучниот принцип: претпријатијата да не изготвуваат извештаи затоа што е тоа законска обврска или на помалку формален начин наметната должност, туку самите да бидат свесни дека изготвувањето и поднесувањето извештаи од ова поле за нив носи поголема одржливост на бизнисот и во крајна линија, стабилен профит.

I. ПРЕГЛЕД НА КОРИСТЕНИ АКРОНИМИ

ГД	Глобален договор на Обединетите Нации
ГРИ	Глобална иницијатива за известување
ЕУ	Европска Унија
ЕК	Европска Комисија
ИСО26000	ИСО стандард за општествена одговорност на претпријатијата
МСП	Мали и средни претпријатија
ООП	Општествена одговорност на претпријатијата
ПР	Односи со јавност
САД	Соединети Американски Држави

II. ВОВЕД - ДЕФИНИЦИЈА И ЗНАЧЕЊЕ НА ООП И ИЗВЕСТУВАЊЕТО ЗА ООП

Општествената одговорност на претпријатијата (ООП) помина низ повеќе фази. Од почетокот, кој се карактеризираше со воздржаност во барањата насочени кон бизнис-заедницата, бизнисите да ја разберат својата улога во општествениот развој, а при тоа да не се доведе во прашање нивната профитабилност, туку напротив, ООП да стане инструмент за подобрување на нивната конкурентност, до денес помина многу време. Јавноста во сите земји со пазарни економии беше сведок на бројни дискусии, дебати, судири и разлики во ставовите помеѓу деловниот, јавниот и граѓанскиот сектор на оваа тема. Во либералните економски системи доминираше ставот: „*Business of business is business*“ (Бизнис на бизнисот е: Бизнисот). Ова се толкуваше како обврска на бизнисот да се грижи исклучиво за сопствениот профит и раст, а притоа да не води сметка за своето опкружување. Многумина тоа го интерпретираа како право на деловните луѓе, својата профитабилност да ја засноваат на неодговорни практики, на сметка на природата и луѓето. Сепак, текот на настаните покажа дека тоа не е одржлив пристап и на долг рок е штетно за бизнисот и за неговата профитабилност.

Прашањето на ООП од појавувањето на концептот до денес е сè поприсутно во економската теорија и пракса. Сепак, денес, како никогаш порано, мислењата се поларизирани, и тоа по фундаменталните прашања на концептот. Но, на глобално ниво постои консензус за следното: ООП не е минлив феномен, ниту е едноставна желба повремено да се смири совеста на големите компании преку давање помош на ранливите категории граѓани. Спротивно на процените на бројни економисти, екологисти и други активисти, ООП стана дел од основната деловна политика на претпријатијата од сите видови, дејности и големини. ООП е деловна филозофија и конкурентска предност на оние кои навреме ги препознаа нејзините потенцијали.

Дефинирање на ООП

Денес е широко распространето убедувањето дека повеќе не е доволно деловните субјекти да се стремат само кон создавање добивка за инвеститорите, во услови кога нивното работење може да влијае, како позитивно, така и негативно, на животот на целокупната заедница во која работат. ООП се однесува на одлуката на претпријатијата да одат подалеку од почитувањето на минималните законски услови и обврски кои произлегуваат од колективните договори со дел да одговорат на потребите на општеството. Како таква, ООП станува сè позначаен концепт во светски рамки и во ЕУ и се поврзува со одржливиот развој, поттикнување на конкурентноста, економскиот раст и создавање работни места.

Европската комисија (ЕК) на 25.10.2011 година ја усвои новата Стратегија за ООП, во која даде и нова дефиниција за концептот: „Општествено одговорното работење на претпријатијата е одговорноста на претпријатијата за влијанијата кои тие ги имаат врз општеството“. Притоа, се дефинира и дека почитувањето на важечката легислатива и колективното договарање меѓу социјалните партнери е претпоставка за исполнување на таа одговорност. За да ги имплементираат целосно принципите на ООП, претпријатијата треба да воспостават процес кој ќе ги интегрира социјалните, етичките, потрошувачките аспекти, како и аспектите на човековите права во нивните деловни операции и клучни стратегии во блиска соработка со нивните засегнати страни во насока на:

- » Максимизирање на создавањето споделени вредности за нивните сопственици / акционери и нивните засегнати страни, како и општеството во целина;
- » Идентификување, спречување и контролирање на нивните можни негативни ефекти врз опкружувањето.

На основачкото собрание на Глобалниот договор на ОН, генералниот секретар, Кофи Анан, во 2001 година го дефинира овој концепт како: Одговорно деловно работење (*Responsible business*), што можеби и најдобро го опишува концептот, пред да се навлезе во неговите специфичности и го прави разбирлив и прифатлив за сите нивоа и видови дејности. Основата на оваа дефиниција е мошне едноставна: претпријатијата, како деловни субјекти, се дел од општеството и неминовно имаат влијание на него. Како и физичките лица, во своето секојдневно однесување тие градат однос кон своето опкружување и самите одлучуваат дали преку своето однесување ќе градат позитивен или негативен однос кон околината и ќе ги уживаат поволностите, или ќе ги сносат последиците.

Значењето и улогата на ООП денес

Односот кон ООП може да биде од егзистенцијално значење за денешните претпријатија. Во константната борба за добивање нови пазари и зацврстување на позициите на пазарите каде фирмата е веќе присутна, победникот повеќе не се избира според најниската цена или најшироката лепеза на производи или услуги. ООП е компаративна предност во однос на конкуренцијата. При одлучувањето каде и што ќе купат и чии услуги ќе користат, клиентите користат голем број критериуми, меѓу кои и угледот на понудувачот, сознанијата за неговите општествено полезни активности, третманот на вработените од кои изворно се информираат, односот кој го покажува кон клиентите и опкружувањето во кое работи. Сите тие критериуми можат да влијаат на намалување на довербата на клиентите кон одредена фирма, но и позитивно, можат да донесат нови клиенти, кои напуштајќи ги фирмите кои применуваат општествено неодговорни практики, можат да станат нови клиенти, токму заради тоа што преку таквата соработката, клиентите имаат чувство дека ѝ даваат поддршка на својата заедница.

Меѓу позначајните поволности кои ги нуди општествено одговорното водење бизнис, се:

- подобрен деловен углед и зголемена вредност на брендот;
- привлекување и задржување обучени, талентирани соработници;
- повисок степен на задоволство од работниот однос, лојални вработени и нивна идентификација со претпријатието;
- пристап до квалитетни деловни партнери кои споделуваат општествено одговорни практики и градат силна и трајна заедница;
- стекнување статус на посакуван партнер кај домашните и меѓународните корпорации, како дел од нивниот снабдувачки синџир, составен само од компании со беспрекорен углед и доверба;
- стекнување лојални и задоволни клиенти;
- подобрување на структурата на клиенти - наместо клиенти кои веднаш ќе прејдат кај конкурентот, ако добијат пониска цена или поповолни рокови на плаќање, се обезбедува здрава, квалитетна база на клиенти со повисок степен на флексибилност;
- подобро управување со ризиците, нивно навремено предвидување и намалување на нивните штетни последици;
- поповолен пристап до пазарот на капитал, кредити и работа на пазарот на хартии од вредност (при донесувањето одлуки во банките, покрај мерливите критериуми, секогаш постои и факторот субјективно мислење, односно како банката гледа на компанијата и нејзината позиција на пазарот, односно дали банката сака во својот круг на клиенти да има претпријатие како ова...);
- привлекување општествено одговорни инвестиции;
- изградба на добри односи со јавниот сектор и пошироката јавност;
- можност за маркетиншко искористување и подобрување на односите со јавноста во насока на подобрување на имиџот;
- навремено прилагодување на внатрешната организација и структура за справување со предизвиците кои неминовно доаѓаат - стандардизација на општествената одговорност и слично.

ООП во Македонија

Претпријатијата во Македонија, дури и во годините на транзиција, наоѓаа разни начини да водат грижа за своите вработени, нивните семејства и локалната заедница во која функционираат. Во последните години, активностите на нашите претпријатија, помогнати од поволното опкружување и соработката со невладиниот сектор, државните органи и барањата на граѓаните, видно се зголемуваат и општествената одговорност сè повеќе станува начин на живеење и работење, со сите свои позитивни ефекти на економијата и општеството. Доказ за

тоа е националната награда за најдобри општествено одговорни практики, која пет години ги избира најдобрите големи, мали и средни претпријатија. Во изминатиот период разгледани се над 300 проекти и нивната структура се подобрува секоја година, квалитативно и квантитативно.

Значење на известувањето за ООП

Известувањето за ООП има повеќеслојно значење за компанијата која треба да одлучи каков пристап ќе заземе кон ова прашање. Денешната фаза на развој на ООП наметнува сериозни предизвици за деловните субјекти со голем број засегнати страни кои, секоја на свој начин, сè посилно влијаат врз фирмите, барајќи од нив да ги воведат и да се придржуваат на принципите на транспарентност и отчетност. Трендот на прилагодување на македонските претпријатија на концептот на општествено одговорно работење е стабилен и веќе ја менува сликата на македонското стопанство.

III. ОПШТ ПРЕГЛЕД НА ИЗВЕСТУВАЊЕТО ЗА ООП - ЕЛЕМЕНТИ, УПОТРЕБА, ГЛОБАЛНИ ТРЕНДОВИ И ИСКУСТВА

Единствен начин деловните субјекти да обезбедат редовна и квалитетна комуникација со сите засегнати страни и притоа да се здобијат со придобивките кои таа ги носи со себе е стратешки да пристапат кон изготвувањето извештаи и нивно комуницирање со јавноста во рамките на претпријатието, но и надвор од него. Притоа, треба да се има во обзир дека изборот на пристап и модел на градење ресурси, како и формулирање и усовршување на документите за известување, не е ниту едноставен, ниту брз процес.

Како резултат на спроведените истражувања и согледувања врз основа на искуствата со овие процеси, се развија повеќе стандарди за известувањето. Со обзир дека се работи за динамичен процес кој со текот на времето доживува прилагодувања, неговиот развој треба да се следи за да се обезбеди секогаш да одговара на потребите на сите засегнати страни. Систем на известување за ООП кој не е соодветен на потребите на претпријатието може да нанесе штета и на долг рок да го загрози натамошниот раст на фирмата.

Изготвувањето и поднесувањето извештаи, со своето комплексно значење, поаѓа од неколку приоритетни задачи (ISO26000, т. 7.5.1):

- подигање на свеста во и вон организацијата за своите стратегии и цели, планови, можности и предизвици за ОО;
- покажување почит за принципите на ОО;
- помага во поттикнување и создавање дијалог со засегнатите страни;
- решавање правни и други барања за откривање информации поврзани со општествената одговорност (ОО);
- покажува како организацијата ги исполнува своите обврски за општествена одговорност и одговара на интересите на заинтересираните страни и очекувањата на општеството во целина;
- обезбедување информации за влијанието на активностите на организацијата, производите и услугите, вклучувајќи ги и деталите за тоа како влијанијата се променуваат со текот на времето;
- помага да се ангажираат и мотивираат вработените и другите да ги поддржат активностите на организацијата во врска со ОО;
- овозможување споредба со сродни организации, кои можат да стимулираат подобрувања на можностите на ОО; и
- подобрување на угледот на организацијата за општествено одговорни акции, отвореност, интегритет и одговорност.

За да ги исполнат очекувањата на сите, извештаите треба да содржат информации кои ќе се одликуваат со неколку клучни карактеристики, меѓу кои:

- » да бидат соодветни на потребите на оние на кои им се наменети, односно засегнатите страни;
- » да бидат фер и урамнотежени и пред сè објективни, при што особено внимание треба да се посвети на нивната сеопфатност, односно интегрирање на позитивните, но и негативните информации;
- » да бидат вистинити и точни и да располагаат со потребните детали;
- » да се основаат на проверена релевантност, односно да бидат изготвени ажурно, навремено и поаѓајќи од познавањето на економските, образовните, културните и севкупните општествени заднини на лицата вклучени во известувањето;
- » да се комуницира со заинтересираните страни, односно да станат достапни за увид.

Праксата на известување за ООП во голема мера се спроведува преку трите доминантни стандарди за известување: Global Reporting Initiative (GRI) G3, Account Ability AA1000 и United Nations (UN) Global Compact's Communication on Progress (COP).

Global Reporting Initiative (GRI) G3

Дефиниран од страна на Global Reporting Initiative (Глобална иницијатива за известување) како организација која промовира економска одржливост, овој стандард се нарекува и „ecological footprint, environmental social governance (ESG) reporting, triple bottom line (TBL) reporting, and corporate social responsibility (CSR) reporting“. Организацијата има за цел овој модел на известување за ООП да биде пракса на сите компании и да биде составен дел на годишниот извештај, заедно со финансиските извештаи. Притоа, извештајот за одржливоста е извештај на организацијата кој дава информации за економските, еколошките, социјалните достигнувања и достогнувањата на полето на управувањето. Насоките на Global Reporting Initiative се применети од страна на повеќе од 4.000 претпријатија во повеќе од 60 држави низ целиот свет и истите подеднакво се релевантни за корпорациите, јавните агенции, за малите и за средните претпријатија, за невладините организации, за асоцијации и слично.

Се работи за најтрадиционален облик на стандард за изготвување и поднесување извештаи од доменот на ООП, кој содржи голем број квантитативни индикатори кои можат да се користат за потребите на оценување.

G3 се состои од елементи на принципи и објавување во јавноста, при што објавите во јавноста содржат и индикатори за достигнувањата. Кога се зборува за принципи, се мисли на материјалноста, вклученоста на засегнатите страни, споредливоста и навременоста. Принципите служат за да му помогнат на известувачот да ги дефинира содржината и квалитетот на извештајот, како и да ги утврди рамките во кои треба да се движи сè што ќе стане негов интегрален дел. Објавите во јавноста содржат релевантни податоци за процесот на управување со ООП, како и самите индикатори за достигнувањата.

Карактеристика на овој стандард е што тој е јавно добро и е достапен за сите без надомест, а при неговото спроведување треба да се води сметка за можните национални и секторски правила или регулативи, за да се избегне судир на принципите на известување во однос на опкружувањето.

Повеќе детали: <https://www.globalreporting.org/>

Account Ability AA1000

Кога се зборува за овој стандард за изготвување и поднесување извештаи од доменот на ООП, треба да се истакне дека тој претставува рамка за секое претпријатие, во која треба да се ангажираат засегнатите страни во процесот на развивање стандарди кои на најдобар можен начин ќе ги задоволуваат потребите од информации на сите кои се вклучени. Стандардот нуди платформа за известување за нефинансиските аспекти на одржливоста во линија со финансиските извештаи. Тој обезбедува средства со кои ќе се овозможи, врз основа на податоците наведени од страна на известувачот, да не се врши само верификација на податоците, туку и да се врши процена на начинот на кој организациите кои поднесуваат извештај како управуваат со одржливоста, но и ги одразува можностите на полето на раководењето со процесите во изјавите кои се даваат.

Во духот на овој стандард, силна улога игра кредибилитетот како предуслов за ефикасно известување за одржливоста. Кредибилитетот може значително да се засили со воведување надворешна проверка која ќе примени општоприфатени професионални стандарди. Организациите кои посветено се придржуваат до овој стандард прифаќаат дека надворешната проверка е клучен инструмент за зацврстување на кредибилитетот и ефикасноста на известувањето и во крајна линија, на вкупните можности.

Повеќе детали: <http://www.accountability.org/images/content/0/5/056/AA1000AS%202008.pdf>

Меѓу фирмите кои се придржуваат до овој стандард, се и: Deloitte LLP, British American Tobacco plc, Crest Nicholson, Ball Corporation, Bell Canada, Delhaize Group, Bayer AG, Telefónica SA, RWE AG, LoyaltyOne Inc, BAE Systems plc, Kellogg Company Inc и голем број други организации.

United Nations (UN) Global Compact's Communication on Progress (COP) / Извештај за напредокот на Глобалниот договор на ОН

Со прифаќањето на обврската да изготвуваат и поднесуваат извештаи за напредокот на полето на ООП, компаниите по овој стандард на известување го прифаќаат моделот со кој обезбедуваат јавноста (инвеститорите, потрошувачите, граѓанското општество и јавниот сектор) да бидат известени за достигнувањата остварени во текот на спроведувањето на десетте принципи на Глобалниот договор на ОН, како и во поддршката на постигнување на развојните цели на ОН.

Притоа, компаниите имаат можност да се произнесат по сите десет принципи и да известат за остварените достигнувања, или да известат за принципите кои се предмет на нивниот фокус, согласно стратегијата на компанијата.

Извештајот за остварениот напредок има за цел да оствари:

- унапредување на транспарентноста и отчетноста;
- да го предводи процесот на континуирано подобрување на можностите;
- да го зачува интегритетот на Глобалниот договор на ОН и ООН; и
- да помогне во развивањето на база на корпоративни практики кои ќе промовираат дијалог и учење.

Сите деловни субјекти се должни да го објават својот извештај за остварениот напредок на веб-страницата на Глобалниот договор на ОН и да го споделат со своите засегнати страни.

Со оглед дека членството во Глобалниот договор на ОН е во директна поврзаност со обврската за изготвување и поднесување извештаи за напредокот на полето на ООП, важечката политика за известување според овој стандард предвидува компаниите кои нема да изготват и објават извештај или на друг начин ќе ги прекршат одредбите на политиката, да добијат статус на компанија која не комуницира, што по извесен период може да доведе и до целосен прекин на членството во Глобалниот договор на ОН.

Повеќе детали: http://www.unglobalcompact.org/COP/communicating_progress.html

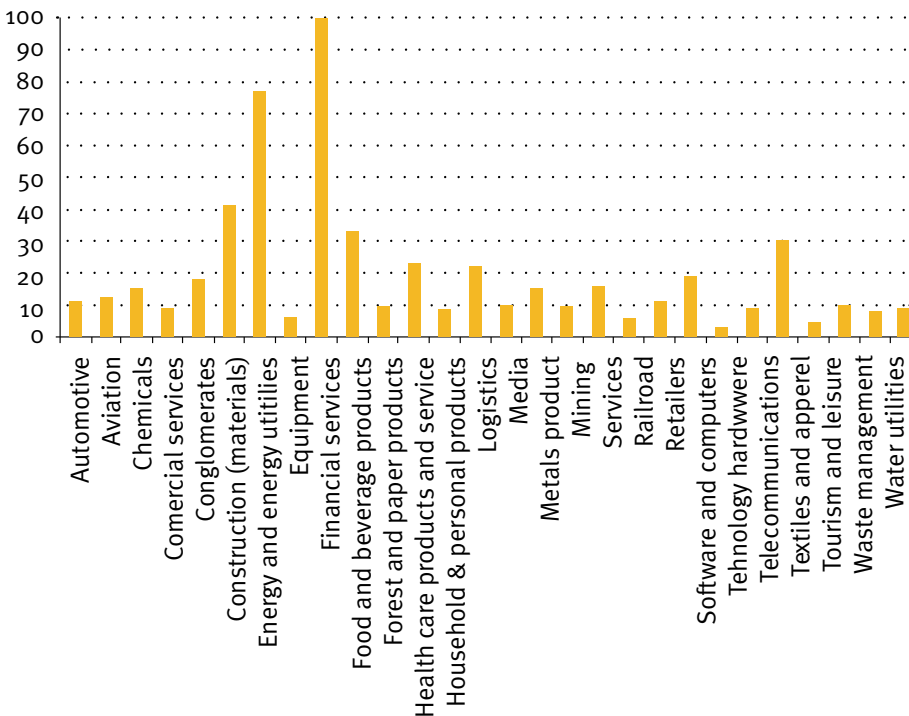
Овие три стандарди до денес се сметаат за најрелевантни и најмасовно користени модели за изготвување и поднесување извештаи за напредокот на полето на ООП и се единствени според кои се води најголемата глобална база на извештаи од полето на одржливоста и ООП и ресурсен центар за материјали од доменот на ООП, „*CorporateRegister.com*“.

Претпријатија кои изготвуваат и поднесуваат извештаи за напредокот

Бројот на претпријатија кои изготвуваат и поднесуваат извештаи за напредокот покажува тенденција на пораст, но истовремено и диверзифицирана структура. Тие меѓусебно значително се разликуваат, и тоа според нивната големина, дејност и локација. Кога се прават анализи на структурата на компании кои изготвуваат и поднесуваат извештаи за напредокот, тие се делат на големи (мултинационални) и мали/ средни претпријатија. Во зависност од потребата, анализата може да се продлабочи со другите карактеристики, но поделбата според нивната големина е практично секогаш застапена.

Овие разлики се забележливи и по индустрии:

Слика 1: Компани кои изготвуваат извештаи според ГРИ по дејности

Извор: Corporate Register 2010: CRRA – CSR Reporting Award’10. Global Winners & Reporting Trends

Од графиконот може да се заклучи дека бројот на изготвени и поднесени извештаи за напредокот на полето на ООП е најголем кај услужните дејности (финансиски

услуги, енергетика, телекомуникации), додека најмал број имаме во дејноста софтвер и сметачи, но и текстил и облека.

Според актуелните статистики, бројот на изготвени и поднесени извештаи за напредокот на полето на ООП покажува раст од безмалку нула во 1992 година, до речиси 6.000 извештаи во 2011 година. Притоа, во периодот на најсилен удар на глобалната економска криза од 2009 година стапката на раст на бројот на поднесени извештаи беше незначително намалена. Освен тоа, треба да се има во обзир и дека оваа бројка се однесува само на поголемите фирми кои се официјално евидентирани како подносител на извештаи, додека покрај нив, постојат и сериозен број помали компании од разни дејности и региони кои исто така изготвуваат и поднесуваат извештаи за напредокот на полето на ООП за разни намени. Од друга страна, трендот на зачестено изготвување и поднесување извештаи за напредокот на полето на ООП за разни намени од владините институции не смее да се занемари.

Вкупниот број изготвени извештаи се смета дека е значително поголем и заради констатацијата дека голем број мали и средни компании изготвуваат, но не ги објавуваат своите извештаи, со што тие остануваат вон евиденцијата.

Ако се појде од бројката од 82.000 мултинационални корпорации кои денес се активни во светот и далеку поголемиот број мали и средни претпријатија, постои уште многу простор и потреба за подобрување.

Слика 2: Година на прво поднесување извештај и година на зачленување во Глобалниот договор на ОН:

Држава	GRI	UNGC	Држава	GRI	UNGC
Австрија	2003	2003	Луксембург	2005	2003
Белгија	2005	2003	Холандија	1999	2000
Хрватска	2003	2007	Норвешка	2003	2000
Чешка	2005	2008	Полска	2004	2004
Данска	2001	2001	Португалија	2001	2004
Финска	2001	2001	Романија	2009	2005
Франција	2000	2000	Словачка	2008	2008
Германија	2000	2000	Шпанија	2000	2002
Грција	2004	2002	Шведска	1999	2000
Унгарија	2002	2005	Швајцарија	2001	2000
Ирска	2001	2004	В. Британија	1999	2000
Италија	2001	2001			

Извор: <http://www.unglobalcompact.org/participants/search> and <http://www.globalreporting.org/ReportServices/GRIReportsList/>

III. ИЗВЕСТУВАЊЕ

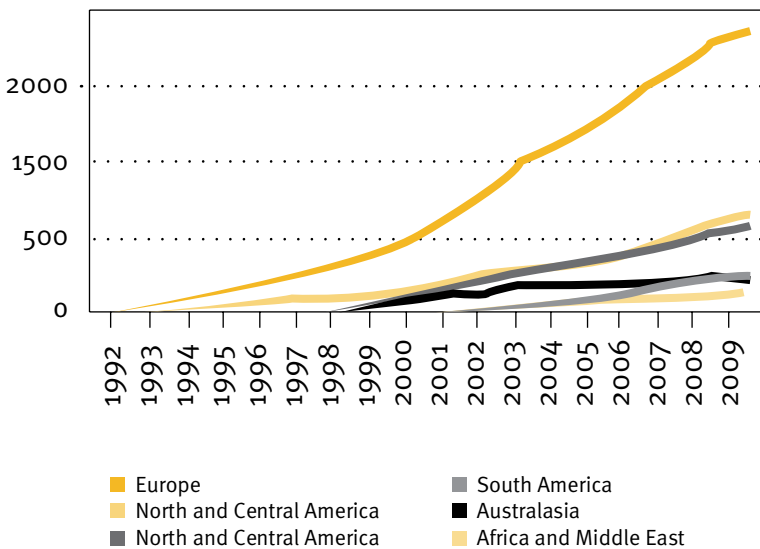
IV. ИЗВЕСТУВАЊЕ ЗА ООП ВО ЕУ

Состојбите со известувањето во Европската унија ги отсликува следната илустрација, од која може да се заклучи дека:

1. во периодот од 1992 година токму Европа има осетно побрз раст на бројот на изготвени и поднесени извештаи во однос на другите региони во светот; и
2. повеќе од половина од вкупно евидентираните извештаи за ООП во 2009 година (вкупно речиси 2.000) се изготвени во Европа.

Сепак, и оваа илустрација не го побива фактот дека вкупниот број изготвени и поднесени извештаи е сè уште недоволен, во споредба со големиот број мултинационални корпорации и други компании кои се присутни на пазарот.

Слика 2: Изготвени извештаи по година, по регион

Извор: Corporate Register 2010: CRR – CSR Reporting Award¹⁰. Global Winners & Reporting Trends

Легислативата во ЕУ

Очекувањата дека бројот на изготвени и поднесени извештаи за напредокот на полето на ООП и одржливоста на територијата на ЕУ ќе бележи натамошен пораст, освен на доброволноста, се засноваат на регулаторните мерки кои се предвидуваат или кои веќе се спроведуваат. Токму ЕУ, како предводник на оваа иницијатива, беше првата која започна со воведување легислатива со која ќе се обезбеди поволна клима компаниите да ги почувствуваат придобивките од изготвување и поднесување извештаи за напредокот на полето на ООП и одржливоста.

Притоа, не смее да се заборава дека доброволноста останува клучен елемент на иницијативата и дека најголемите очекувања се насочени токму кон доброволниот пристап и дека легислативната интервенција нема за цел правно да го регулира известувањето за ООП во целост.

Во доменот на легислативните решенија за известувањето за напредокот на полето на ООП, една од земјите предводници во ЕУ секако е Данска. Таму веќе е воведена законска обврска за големите компании, во рамките на своите годишни извештаи, да поднесуваат и извештај за ООП. Оваа мерка се однесува на повеќе од 1.100 компании, при што секако од значење е и податокот дека Данска и претходно имала исклучително висок степен на посветеност на компаниите на известување за ООП. Имено, 97 проценти од данските компании и пред воведувањето на оваа обврска, изготвувале извештаи за ООП и одржливост при што забележливо е дека 91 процент изјавиле дека го интегрираат ООП како концепт во своето работење. Обврската за изготвување и поднесување извештај за напредокот на полето на ООП за големите компании, институционалните инвеститори и трустовите содржи обврска тие да известат за нивните политики за ООП и практичната примена на тие политики во пракса. Ако сè уште немаат дефинирани политики на оваа тема, бизнисите и институционалните инвеститори исто така треба да известат за тоа, односно какви временски рамки предвидуваат за донесување такви политики. Легислативата во Данска предвидува и обврска за пензиските фондови и осигурителни компании кои веќе имаат усвоено еколошки или етички политики во нивните процеси за носење одлука за инвестирање, да објаснат на кој начин и во кој обем тие политики влијаат на работењето. Оваа информација се вклучува во годишниот извештај на фирмата.

Поаѓајќи од принципот на доброволност и немешање на државата во слободниот бизнис, важно е да се напомене дека обврската да се изготви и поднесе извештај не значи и дека владата ќе се меша во тековниот бизнис и раководните стратегии на поединечните фирми или инвестициските активности во целина. На фирмите им се остава целосна слобода да одлучат како ќе го раководат својот бизнис, исто како што на инвеститорите им се остава правото да одлучат каде и по кои критериуми ќе ги вложат средствата со кои располагаат.

Регулаторниот пристап на Данска наоѓа основа за својата интервенција со законско решение во придобивките кои државата може да ги има доколку успее да ги зголеми квантитетот и квалитетот на изготвените и поднесените извештаи за ООП, бидејќи:

- преку известувањето за ООП, фирмите градат односи на доверба со своите акционери, потрошувачи, вработени и сите други засегнати страни, што со себе неминовно носи поголема предвидливост и сигурност, особено во услови на криза каква што е актуелна денес; и
- тоа може значително да го подобри угледот на Данска како економија на компании со стабилен одржлив развој, во очите на меѓународните инвеститори и да ги зајакне акциите на сите дански компании на светските берзи, особено со обзир на вртоглаво растечките износи на општественоодговорни инвестиции кои веќе се присутни таму.

Освен Данска, и други држави членки на ЕУ преземаат легислативни мерки на полето на ООП. Така, Велика Британија во 2007 година имплементира слични законски обврски за котираните компании на берзата. Така, според британското законодавство, деловните субјекти во иднина ќе бидат должни да изготват и поднесат извештаи за социјалните, општествените и еколошките околности во кои функционираат, и тоа во обем неопходен за да се разбере развојот, перформансите и позицијата на бизнисот.

Германија ја усвои својата национална стратегија за ООП во форма на акциски план на 6 октомври 2010 година. Во согласност со барањата на деловната заедница, овој стратешки документ доследно се придржува до принципот на доброволност за компаниите и не наметнува конкретни обврски за известување за ООП. За доближување на концептот на известување за напредокот на полето на ООП, Германија одлучи министерствата да послужат како модел за приватниот сектор.

Така, германските министерства во 2011 година беа обврзани да изготват извештаи за ООП за своето работење, предводени од Министерството за труд и социјална политика. Германската влада во стратегијата презеде обврска да обезбеди политичка и финансиска поддршка за иницијативите како што е *Global Reporting Initiative (GRI)* и други организации, вклучувајќи ги тука и насоките на ОЕЦД за мултинационални корпорации, Глобалниот договор на ОН, трипартитната декларација на меѓународната организација на трудот за принципите поврзани со мултинационални корпорации и други бројни иницијативи. Овој стандард е задолжителен и за министерствата кои ќе изготват извештаи.

Најголемо изненадување, кога се работи за регулаторниот пристап во ЕУ, понуди Франција со законското решение *Grenelle II* кое според експертската јавност се одликува со:

- широк опфат, бидејќи вклучува компании со седиште во Франција, но и компании со седиште во друга земја, но кои имаат операции на територијата на Франција;

- робусност, бидејќи на компаниите им наметнува обврска да изготват извештај по 42 индикатори, движејќи се низ еколошки, социјални категории и категории од полето на управувањето. Дури и ако законското решение не се однесува директно на одредена компанија, засегнатите страни со голема веројатност ќе ги користат овие индикатори во своите процени;
- нуди поголема комплексност во денешното глобализирано опкружување за известувањето. Во опкружување кое се одликува со низок степен на доверба во компаниите и барањата за повеќе транспарентност се засилени, компаниите кои ќе успеат да одговорат на комплексните регулативи и ќе изградат конструктивен и ефикасен дијалог со своите засегнати страни, ќе добијат конкурентска предност.

Со ова законско решение се надградува претходната т.н. Нова економска регулатива на Франција од 2002 година, според која се наметнуваше обврска за известување по 32 индикатори за социјални и еколошки критериуми, како и индикатори за управување, вклучувајќи податоци за вработувањата, управување со отпадот и антикорупциски практики на компанијата. Додека претходното решение се однесуваше само на компаниите кои котираат на француската берза на хартии од вредност, членот 225 од новиот закон се однесува на котираните и некотираните компании со физичко присуство во Франција, при што се опфатени домашните, но и странските правни лица. Кај компаниите кои не котираат на берза, оваа одредба е задолжителна само доколку имаат вкупни средства и обврски во вредност повисока од 100 милиони евра и просек од 500 вработени во редовен работен однос во текот на фискалната година.

Од друга страна, испоставите на странски компании во земјата можат да бидат изземени од оваа обврска доколку нивната матична компанија изготвува и поднесе консолидирани податоци за ниво на групацијата и ги претстави индикаторите подетално за секоја испостава, под услов за тоа испоставата изрично да ги информира засегнатите страни каде би можела да се најде таквата информација. Законот е во примена од 2012 година, но прави категоризација на очекувањата. Така, котираните компании се должни веднаш да почнат со изготвување и поднесување извештаи за сите нивоа на приходи и работни односи.

Кај некотираните компании, дефинирани се три категории:

- приход над 1 милијарда евра и повеќе од 5.000 вработени за кои примената почнува од 2012 година;
- приход над 400 милиони евра и повеќе од 2.000 вработени за кои примената почнува од 2013 година;
- приход над 100 милиони евра и повеќе од 500 вработени за кои примената почнува од 2014 година.

Понатаму, законот предвидува обврска компаниите да обезбедат надворешна ревизија на извештаите од независен ревизор, и тоа:

- за котираните компании, од 2012 година;
- за некотираните компании, од 2015 година.

Законот предвидува обврска за компаниите овие извештаи да ги објавуваат во годишните извештаи, а во случај на фирми кои се дел од групација, во извештајот на матичната компанија треба да се наведе поврзаноста со компанијата која е обврзник по овој закон.

Членот 225 предвидува известување по 29 индикатори поделени во три категории на опфат, при што котираните компании се должни да изготват извештај за дополнителни 13 индикатори. Категории на опфат:

<u>Поле</u>	<u>Животна средина</u>
Индикатори	Општа политика за заштита на околината Загадување и управување со отпад Одржлива употреба на ресурсите Климатски промени Заштита на биодиверзитетот
<u>Поле</u>	<u>Социјална сфера</u>
Индикатори	Територијално влијание на компанијата и економска и социјална активност Надворешни односи со поединци или организации заинтересирани за активностите на компанијата Подизведувачи и добавувачи Практики на лојалност Човекови права
<u>Поле</u>	<u>Управување</u>
Индикатори	Работен однос Организација на работата Социјални односи Здравство и безбедност Обуки Рамноправност Промовирање и применување на основните конвенции на меѓународната организација на трудот

За овој регулаторен зафат постојат бројни спротивставени решенија. Заговарачите на доброволноста како принцип и слободната економија се загрижени дека постои тенденција на преголема регулација и наметнување нови, дополнителни трошоци за компаниите што неповолно ќе влијае врз конкурентноста на францускиот пазар како домашен, а и како извозник.

Од друга страна, поддржувачите се согласни за неколку клучни поенти:

- Инсистирањето на транспарентност е од огромно значење. Регулацијата најсилно придонела во градење на транспарентноста и иако сè уште постои простор за подобрување на моделот на известување, денес како резултат на регулативата засегнатите страни имаат пристап до повеќе информации од кога било порано;
- Споредливоста на податоците е од големо значење. Ако компаниите врз основа на регулативата развијат извештаи кои ќе третираат споредливи или еднакви индикатори и критериуми, тогаш засегнатите страни ќе бидат во можност да ги споредуваат нивните податоци и да извлекуваат релевантни заклучоци;
- Најважно е урамнотежувањето. Регулаторите, компаниите и засегнатите страни мораат да најдат баланс помеѓу притисокот и соработката, а оваа законска одредба ја повлекува тенката линија и има две опции за развој:
  - » Ќе стане политика која поттикнува посилни напори со потенцијал да предизвика пошироко прифаќање;
  - » Ќе стане премногу регулирана политика која ќе се претвори во обичен механизам до кој ќе се придржуваат со минимум ангажман, што би го нарушило целиот концепт;
- Поврзување на темите со индикаторите - законот дава можност за попрегледно поврзување што ќе ги одвои компаниите кои само формално сакаат да бидат вклучени во процесот на изготвување и објавување извештаи, од оние кои активно работат на свое подобрување и тоа сакаат да го искажат со мерливи критериуми и на креативен, транспарентен начин.

Со вистинско водство, законското решение може да им овозможи на компаниите да ја подобрат транспарентноста, да креираат споредливост и да ги поврзат клучните теми со материјални индикатори, што како целина ќе ги засили нивните севкупни стратегии и процеси.

Подетално: https://www.bsr.org/reports/The_5_Ws_of_Frances_CSR_Reporting_Law_FINAL.pdf

Неодамнешните истражувања покажаа дека земјите членки на ЕУ имаат солиден степен на придржување до принципите на известување за ООП:

- » 35 % од компаниите во централна и во источна Европа објавуваат информации поврзани со нивното придржување до кодексите за ООП на компанијата веб-страница, додека над 40 % ја објавуваат оваа информација во годишниот извештај;
- » Забележителен е нагорен тренд - од почетните 24 % во 2004 година, денес над 33 % од компаниите изготвуваат и поднесуваат извештаи за еколошки теми на својата веб-страница;
- » 53 % од компаниите објавуваат информации за спонзорства на своите веб-страници;

- » 20 % од компаниите објавуваат засебен извештај на англиски јазик, при што над 90 % користат признаени стандарди, а 32 % обезбедуваат вршење надворешна ревизија од трета страна.

Повеќе детали:

http://www.csrwire.com/press_releases/18773-Reporting-on-Corporate-Social-Responsibility-CSR-by-the-Largest-Listed-Companies-in-Eleven-Central-and-Eastern-European-CEE-Countries-Improves-Third-Time-Comparison-with-Peers-in-BRIC-and-Ukraine

Но, и покрај состојбата која објективно е подобра во споредба со речиси сите региони во светот, ЕУ на полето на известувањето за ООП е исправена пред предизвици за кои зборува и во стратегијата донесена во 2011 година. Бројката од 2.500 изготвени и поднесени извештаи за ООП е сè уште далеку од посакуваниот резултат, особено кога ќе се земе во обзир фактот дека на територијата на ЕУ работат на 42.000 големи и уште многу повеќе мали и средни претпријатија. Притоа, ЕУ дефинира дека за да ги исполни потребите на претпријатијата и другите засегнати страни, информацијата содржана во извештајот треба да биде материјална, но и начинот на прибирање информации да биде трошковно ефикасен.

Четвртата директива за годишните извештаи 2003/51/ЕЦ поставува пред компаниите барање да ги објават нивните годишни извештаи во однос на информациите поврзани со животната средина и вработените, во обем кој ќе биде доволен за да се разбере развојот на компанијата, нејзините можности и позицијата. По одлука на сите земји-членки, малите и средните претпријатија се изземени од оваа обврска.

Не смее да се занемари фактот дека земјите-членки на ЕУ различно му пристапуваат на ова прашање, што според стратегијата, може да предизвика дополнителни потешкотии за деловните субјекти. Имено, регулаторните рамки кои одат подалеку од легислативата на ЕУ може да наметнат дополнителни издатоци за претпријатијата кои имаат свои компании во повеќе земји и на тој начин да добијат нееднаков третман (Стратегија на ЕУ за ООП).

На ниво на ЕУ во тек се повеќе активности од регулаторната сфера со кои се очекува да му се даде нов импулс на деловниот сектор во насока на негово поуспешно вклучување во помасовно изготвување и објавување извештаи за ООП. Европската комисија во својата работа со особено внимание ја следи работата на Меѓународниот комитет за интегрирано известување и работи на неколку решенија: во духот на Актот за единствен пазар, ЕК работи на легислативен предлог кој треба да ја уреди транспарентноста на социјалните и еколошките информации кои треба да ги обезбедат компаниите од сите сектори. По последните сознанија, во тек е процена на влијанието на опциите на оваа регулатива, која треба да обезбеди проверка на конкурентата способност и проверка на соодветноста за малите и средните претпријатија. Ова особено се однесува на новите околности кои ги

наметна глобалната економска и финансиска криза, во кои транспарентноста станува клучен критериум за обезбедување одржлив раст и перспектива.

Од друга страна, Европската комисија работи и на изготвување предлог-политика за да ги охрабри компаниите да ги мерат и споредуваат со соодветни мерни вредности своите достигнувања во доменот на заштитата на околината со примена на методологија која е заснована на принципот на животен циклус, која исто така може да биде користена за потребите на изготвување и објавување извештаи од ова поле.

Во својата стратегија, ЕУ ја презеде обврската во претстојниот период поинтензивно да работи со земјите-членки на промовирање на меѓународно признаените принципи и насоки за спроведување на ООП и во тие рамки, и принципите и стандардите за изготвување и објавување извештаи, како и да ја засили конзистентноста која е неопходна меѓу нив. Така, ЕУ особен акцент става на стандардот ИСО 26000 како водич за општествена одговорност и го прифаќа како свој меродавен стандард за сопствените операции. Во таа насока, ЕУ се обврза да спроведе директен надзор на посветеноста на европските претпријатија со повеќе од 1.000 вработени да ги применат меѓународно признаените принципи на ООП и нивното придржување кон најмалку еден од потврдените стандарди за известување: Глобалниот договор на ОН, насоките на ОЕЦД за мултинационални компании, или стандардот ИСО 26000 за ООП.

Сите овие активности на ЕУ и тенденцијата на нивно засилување во последните години се потврда на високата посветеност на ЕУ кон ова прашање, притоа водејќи сметка да не дојде до преголема регулација со која би се довел во прашање принципот на доброволност и креативност, кои остануваат клучни предуслови за постојан напредок.

Практики на изготвување и објавување извештаи за ООП во ЕУ

Најдобрите европски практики на изготвување и објавување извештаи за ООП се претставени во најрелевантниот регистар на извештаи, „*corporateregister.com*“.

Доколку се погледнат најновите податоци, може да се извлечат заклучоци:

- Во групата најдобри извештаи за ООП и одржливост, четири од првите пет рангирани доаѓаат од компании од ЕУ, како Vodafone, Marks&Spencer, L’Oreal, Novo Nordisk A/S;
- Во групата најдобри интегрирани извештаи, меѓу првите десет се и претпријатија како Novo Nordisk A/S, SolarWorld AG, Airport Munchen GmbH, Syngenta International AG;
- Во групата на извештаи кои најдобро известуваат за јаглеродниот ефект, меѓу првите десет се Vodafone, Royal Dutch Shell, British Sky Broadcasting Group;

- Според релевантност и материјалност на податоците, најдобро се рангирани извештаите на европски компании Marks&Spencer, L’Oreal, Novo Nordisk A/S, Royal Dutch Shell, UniCredit SpA.

Списокот на најдобри годишни извештаи е и најрелевантен извор за поблиско запознавање со најдобрите европски практики на тоа поле, заради што во повеќе детали ќе ги разгледаме.

Напомена: Осврто на извештаите на поединечни компании се прави исклучиво во едукативни цели и на ниеден начин нема промотивна функција за компаниите кои известуваат или за нивните производи и услуги.

Novo Nordisk A/S

(<http://annualreport2011.novonordisk.com/>)

Оваа фармацевтска мултинационална компанија е активен учесник и поддржувач на иницијативите за подобрување на квантитетот и квалитетот на изготвени извештаи од полето на ООП и одржлив развој. Практиката на изготвување и објавување извештаи на оваа компанија во голема мера го отсликува и еволутивниот тек на известувањето за напредокот на полето на ООП во целина. Имено, *Novo Nordisk A/S* известува за своите практики од 2004 година, кога впрочем и започна засилениот ангажман на ова поле.

Основна карактеристика на извештаите е интегрираниот формат со кој се одразува целта на компанијата да ги реализира своите активности на начин кој е одговорен од финансиски, еколошки и социјален аспект. Според аналитичарите на извештајот, извештајот е иновативен бидејќи дава можност на интегриран начин да се видат вредностите кои ги создава компанијата, а кои не се дел од билансите на успех и состојба.

Извештајот го одразува долгорочниот пристап на раководството кон одржливиот развој и ризиците и предизвиците со кои се соочува тој, така што дефинира долгорочни цели за секоја од трите клучни позиции (според моделот „*triple bottom line*“) каде е потврден напредок.

За да понуди транспарентност и конзистентност на податоците, извештајот содржи финансиски, еколошки и социјални податоци со назнака на промената во однос на претходната година. Освен тоа, овие извештаи се понудени во перспектива од три години наназад при што се истакнува реалниот позитивен ефект врз општеството преку подобрување на квалитетот на живеење, намалување на еколошките влијанија, но и обезбедување атрактивна стапка на поврат на инвестициите за инвеститорите.

Специфика на дејноста со која се занимава е делот на извештајот во кој се претставување на бројот на лица до кои компанијата допрела со своите производи за да им го подобри квалитетот на живот, се прикажува социјалниот ефект и неговиот придонес на финансиските резултати.

Извештајот ги објаснува поставените намери и цели, ја елаборира стратегијата на фирмата и демонстрира како пристапот на три клучни линии (triple bottom line) придонесува за остварување на приоритетите зададени со стратегијата како врска меѓу одржливиот развој и долгорочниот бизнис на компанијата.

Извештајот е предмет на надворешна ревизија од независен ревизор. Процесот на надворешна ревизија на извештајот е важен елемент за компанијата и засегнатите страни бидејќи обезбедува отчетност, како и дека податоците се материјално засновани, комплетни и одговорни.

Извештајот за постигнатиот напредок на полето на ООП и одржливоста од оваа година повеќе не е дел од заедничкиот годишен извештај, туку се изготвуваат два одделни извештаи со придружни документи. Оваа промена дава можност компанијата да има посебни извештаи за секоја од трите клучни линии кои го отсликуваат пристапот на раководството.

Значаен дел од извештајот е и главата за корпоративно управување кое е неразделен дел од концептот на општествена одговорност, а ги претставува практиките кои компанијата ги презема на полето на корпоративното управување, управување со ризици и надоместувања.

Во извештајот се дефинирани и напорите за потврда на посветеноста, контролните процеси за социјално и еколошко известување да се доведат во линија со процесите кои се однесуваат на финансиското известување, по барање на одборот на директорите, за да се постигне висок степен на квалитет и придржување до правилата во однос на сите објави наведени во извештаите и кои се користени за внатрешните процеси на раководството.

Marks&Spencer

(<http://plana.marksandspencer.com/about>)

Оваа компанија има седиште во Обединетото Кралство и своите извештаи за ООП под назив „*How we do*“ ги објавува одделно од годишниот извештај, а притоа го користи индексот *GRI* каде по сопствено декларирање има ниво Б.

Со користење на стандардите за ревидирање на извештаите со назив *ISAE3000* и *AA1000AS*, извештајот на оваа компанија е ревидиран од независна ревизорска куќа по пат на надворешна ревизија.

Во својот извештај компанијата става акцент на сопствениот „План А“, усвоен пред пет години, кој е всушност програма за одржливост со јасно дефинирани цели кои треба да се достигнат. Планот А, според компанијата, е еден од првите планови за одржлив развој со сопствен идентитет на бренд кој се занимава со широк опсег на социјални и еколошки влијанија и дефинира приоритети со остварливи цели во петгодишниот период.

Клучни акценти на извештајот се:

- » Нето-придобивки генерирани од „План А“ во последните пет години во износ од над 185 милиони фунти;
- » Од ветените 180 преземени обврски, реализирани се 138, 36 се во тек, а 6 не се реализирани;
- » Во Обединетото Кралство и во Република Ирска е постигнато работење кое е неутрално во однос на јаглеродното загадување;
- » Постигнато е апсолутно намалување на ГХГ-емитувања за 22 %;
- » 100 % од отпадот од операции и градежни работи е пренасочен на начин кој е прифатлив за натамошен третман;
- » Набавките целосно се вршат од најодржливите извори на снабдување кои постојат на пазарот;
- » Реализирани се 300.000 часа тренинзи и едукација за добавувачите во една година, а вкупно 550.000 часа обуки за период од пет години;
- » 5.000 лица учествувале во програмата на Маркс и Спенсер за вработување преку стекнување почетно искуство;
- » Компанијата во текот на годината била добитник на бројни награди и признанија за одржливост и ООП;
- » Постигнат е статус „А“ за објавување на податоците за јаглеродното загадување и компанијата е вклучена во Индексот на најдобри можности во доменот на јаглеродното загадување.

Покрај наведените, извештајот на 53 страници ги содржи и сите елементи кои се стандард за известување за напредокот на ООП со што покрај квантитативниот, дава и квалитативен преглед на вложените напори и ресурси за обезбедување одржлив бизнис-модел.

Vodafone Шпанија

(<http://www.vodafone.es/conocenos/es/vodafone-espana/sostenibilidad/informe-sostenibilidad/informe-2011-12/informe-de-sostenibilidad/>)

За извештајот на оваа телекомуникациска компанија, специфична е структурата која се карактеризира со неколку блокови на содржини:

По воведното запознавање со компанијата, изразено низ податоци за трендовите во делот на финансиските резултати, бројот на вработени и нивната структура, анализа на базата на потрошувачите и инфраструктурните промени, но и кратка анализа на околностите во кои се остварени таквите резултати. По анализирањето на степенот на остварување на стратешките деловни цели во текот на годината, се презентираат ставовите на врвното раководство и се елаборира нивната посветеност на достигнување на утврдените цели, како и ресурсите со кои се предвидува таквиот напредок.

Извештајот ги истакнува достигнувањата на групацијата *Vodafone* во доменот на ООП и одржливоста, како рамка во која дејствува и за која извештај изготвува и објавува и *Vodafone* Шпанија, како компанија која е рангирана меѓу стоте најодржливи компании во светот, стоте компании со најдобар углед во светот, најзелените компании во светот и најценетите компании во светот.

Важен елемент на извештајот е презентацијата на стратегијата за одржливост на компанијата со акцент на измените кои се направени во однос на претходната година и новите очекувања кои произлегуваат од мисијата, визијата и дефинираните приоритети.

Компанијата ги посочува своите потфати со кои предизвикала позитивен ефект врз животот на поголема заедница на лица, наведени во групата СОЦИЈАЛНИ ПРОИЗВОДИ И УСЛУГИ, како на пример:

- производи и услуги развиени за потребите на повозрасната популација;
- ангажирање стручњаци платени од компанијата во улога на лични советници за вработување;
- донирање услуги од основната дејност за 108 невладини организации и фондации, во вредност од над 250.000 евра;
- донации преку бесплатни услуги на СМС-пораки за програми за солидарност за разни засегнати страни и ранливи групи во вредност од над 250.000 евра;
- вложувања во обезбедување пристапност на објектите на компанијата според критериумите за универзална пристапност со постигнато покривање на 91,5 %;
- решенија за медицинско следење на состојбата во домот на пациентот со постојан здравствен надзор и други бројни конкретни проекти и решенија.

Посебен дел од извештајот се осврнува на бројните семинари, работилници организираните настани во текот на годината, кои покриваат повеќе димензии, од социјални, до професионално усовршување за поддршка на кариерата.

Фондацијата основана од компанијата, која на годишно ниво издвојува 5,4 милиони евра за проекти за иновативност и вклучување на заедницата, има свое место во извештајот, каде се анализираат и презентираат целите, приоритетите, задачите и достигнувањата на фондацијата.

Во поглавјето ПОТРОШУВАЧИ, компанијата ги наведува целите предвидени со годишниот план, а кои се однесуваат на теми релевантни за ООП и одржливоста, посветеноста кон клиентите и негата за нив, спроведените подобрувања и проекти на ова поле, од третманот на поплаки, до заштита на податоците од злоупотреба и ценовната политика.

Во поглавјето ЖИВОТНА СРЕДИНА, компанијата ги наведува плановите и остварувањата во повеќе категории, меѓу кои потрошувачката на енергија, емисијата на штетни материи, радиозрачењето, одговорното распоредување на предавателски станици, отпад, вода, амбалажа и други позиции.

Во поглавјето ВРАБОТЕНИ, компанијата ги наведува достигнувањата на полето на задржување и зголемување на бројот на вработени со обзир на економската криза и нивното стручно усовршување и унапредување, политиката на градење на таленти, политиките за управување со различностите во контекст на еднакви права и спречување дискриминација во процесите на регрутирање, прашањата поврзани со организацијата, надоместоците и социјалните придонеси, вклучувањето на вработените во процесите на компанијата, работните односи, здравството, безбедноста и благосостојбата, корпоративното волонтерство.

Во поглавјето ДОБАВУВАЧИ, компанијата го наведува пристапот според кој се охрабруваат добавувачите да ги одржат високите етички, еколошки и трудови стандарди за што ќе им биде дадена соодветна поддршка и помош за да можат да ги достигнат овие цели.

Во завршниот дел на документот, компанијата нуди табеларен преглед на остварувањето на целите и плановите за претстојниот период за сите претходно наведени поглавја, проследен со табела на индикатори според принципот на три клучни линии (triple bottom line) односно за финансиските, медио-амбиенталните и социјалните аспекти од работењето.

Овие три примери на извештаи за ООП и одржливост од ЕУ се мошне релевантни заради својот потврден квалитет и сеопфатноста, но исто така и заради фактот што иако се однесуваат на иста тема, меѓусебно се мошне различни и даваат различни перспективи низ кои може да се пристапи кон изготвување извештаи. Поединечните елементи на овие, но и на многу други извештаи, можат да претставуваат погодна база за нашите компании кои ќе одлучат да отпочнат со известување, по спроведената анализа да одлучат кои елементи се соодветни за нив и во која мера и од кој тип на извештај ќе го формираат сопствениот извештај.

V. ИЗВЕСТУВАЊЕ

V. ИЗВЕСТУВАЊЕ ЗА ООП ВО МАКЕДОНИЈА

ЗА ООП ВО

Изготвувањето и објавувањето извештаи за ООП и одржливост во Македонија е процес кој отпочна во 2004 година, со формирањето на локалната мрежа на Глобалниот договор на ОН. Како движење кое за една од своите водечки цели си го постави запознавањето на компаниите со потребата и придобивките од изготвување и објавување извештаи, оваа мрежа, со своите 47 репрезентативни членки на македонската економија, интензивно работеше на едукација и поддршка на деловните субјекти во градење капацитети за изготвување и објавување извештаи за ООП.

Првите извештаи за одржлив развој и ООП беа изготвени токму од членките на Глобалниот договор на ОН и претставуваа пример за другите компании, да можат да ги идентификуваат сопствените приоритети и да развијат капацитети кои ќе можат соодветно да одговорат на предизвикот.

Сепак, процесот се спроведува бавно и тешко, заради бројни причини. И пред глобалната криза, а особено по нејзиното појавување, нашите компании не располагаа со доволен кадровски капацитет да се зафатат со изготвување и објавување извештаи, ниту пак во тоа гледаа видлива корист на краток или на долг рок, сеедно. Голем број од нашите компании до денес немаат изграден стратешки пристап кон раководството, а во тие рамки и кон оваа тема, заради што активностите на полето на ООП често се од ад-хок карактер, неретко по субјективни критериуми, без јасна корист за компанијата, заради што и не постои голем интерес истите да се стават на увид пред јавноста на овој начин. Состојбата е поинаква кај компаниите кои се дел од мултинационален синцир, каде политиката за ООП се дефинира во регионалните центри и локално само се прилагодуваат и спроведуваат политиките. Но, бројот на мултинационални корпорации во нашата земја сèуште не е доволен за да предизвика посилено влијание врз вкупната слика, а освен тоа, во извештаите на ниво на корпорација често се вклучуваат куси информации од поединечните земји, наместо да се изготвува посебен извештај за секоја земја. На тој начин локалните засегнати страни ја губат можноста да се информираат за компанијата која ги интересира нив.

Во такви околности, мора да се стави акцент врз потенцијалите кои се на располагање и да се направи обид да се извлече максимален можен ефект.

Легислативата во Република Македонија

Регулаторната рамка за ООП, а во таа насока и на изготвувањето и објавувањето извештаи за ООП кај нас почна да се дефинира по основањето на националното Координативно тело за ООП како советодавно тело на Економско-социјалниот совет, во декември 2007 година.

Република Македонија се издвојува по институционалниот пристап кон ООП кој го зазема како предводник на тоа поле во поширокиот регион, особено бидејќи е прва држава која:

- » оформи национално тело-форум за сите засегнати страни во рамките и со поддршка на Владата и овластеното Министерство за економија;
- » изработи и донесе национална агенда 2008-2012 како стратешки документ, кој беше прв од таков вид и со тоа ниво на разработеност и научна издржаност;
- » формира одделение за поттикнување на ООП во рамките на Министерството за економија;
- » во 2009 година донесе одлука за издвојување буџетски средства за активности поврзани со ООП.

Во изминатиот период, беа спроведени значајни активности за утврдување на актуелната состојба и приоритетите во легислативната сфера, од кои се идвојуваат:

- » референтната студија за ООП во Македонија спроведена во 2007 г. како прва сеопфатна анализа на состојбата со ООП во Македонија, каде се отвораат и прашањата од овој домен;
- » националната агенда 2008-2012 како комплексен и сеопфатен документ своето внимание го насочува и кон известувањето и неопходноста од преземање натамошни мерки за подобрување на состојбите;
- » во рамките на активностите на координативното тело и Министерството за економија, беше изготвена и студијата „Анализа на правната регулатива од полето на ООП“ која ги издвојува постоечките регулативи директно или индиректно поврзани со оваа тема и дефинира можности за натамошни подобрувања на системот;
- » низ меѓународната соработка која беше остварувана и активното учество на бројни настани, членовите на координативното тело, но и пошироката заедница на лица засегнати од темата на ООП ја изградија неопходната експертиза за градење национални приоритети и насоки за легислативно уредување на темата.

Изградената улога на координативното тело како референтно место за консултации на јавниот сектор во процесот на изготвување регулатива доаѓа до израз низ практиката институциите да бараат мислење и да го градат својот став врз основа на добиените мислења на ова тело, што јасно ја потврдува неговата значајна улога во процесот.

Сепак, во легислативата на нашата земја не се содржани бројни одредби кои се однесуваат на полето на известување за ООП. Тоа во голема мера е резултат на постоечкиот став дека доброволноста треба да остане главен принцип и дека секоја регулација треба да се преземе мошне внимателно за да не предизвика непредвидени потешкотии. Ова особено доаѓа до израз во контекст на актуелната економска криза која сè уште зема замав и никој не може да го предвиди нејзиното времетраење, ниту исходот. Но, тоа не значи дека не се дефинирани регулаторни приоритети од доменот на известувањето за ООП. Имено, тие се содржани во националната агенда 2008-2012, и тоа на систематизиран начин:

- Пропишување обврска на државните органи, јавните претпријатија и претпријатијата во државна сопственост да имплементираат системи за раководење со животната средина и да поднесуваат годишен извештај за своето влијание врз животната средина и општеството;
- Воведување обврска на управувачите со пензиските фондови, инвестиционите фондови и приватните фондови да даваат годишен извештај за тоа дали вклучуваат аспекти за ООП во инвестициски одлуки во однос на фондовите со кои управуваат и како аспектите се земени предвид;
- Воведување надворешна потврда на веродостојноста и корисноста на извештаите на претпријатијата за нивната општествена одговорност;
- Воведување и промовирање периодични соопштенија, извештаи, како и индекси за влијанието врз животната средина и социјалното милје;
- Поттикнување на мултинационалните компании кои работат во земјата да објавуваат извештаи за влијанието врз животната средина и социјалното милје, не само на меѓународно ниво, туку и во локалната средина;
- Промовирање на користење меѓународно прифатени упатства при изработката на извештаите за ООП од страна на деловните субјекти.

За реализација на овие препораки, националната агенда ги идентификува и засегнатите страни:

- Министерството за животна средина и просторно планирање;
- Министерството за финансии;
- Единиците на локалната самоуправа;
- Министерството за труд и социјална политика;
- Комисијата за хартии од вредност;
- Агенцијата за супервизија за капитално финансирано пензиско осигурување;
- Министерството за економија;
- Здруженијата на граѓани;
- Синдикатите;
- Деловните субјекти и асоцијации;
- Македонската берза за хартии од вредност.

И покрај усвојувањето на обврска за котираните компании во своите извештаи да обезбедат зголемена транспарентност, прашањето на известувањето за ООП и регулативата која би го наметнала на јавноста сè уште не се реализирани покрупни чекори од типот на посебен закон или други регулаторни акти. За оваа тема постојано се разговара, но ставовите во стручната јавност сè уште се спротивставуваат.

Треба да се истакне дека постои консензус за следење на праксата на ЕУ во овој домен, односно поврзување со легислативата на ЕУ изразена преку нејзините директиви и насоки, што се поврзува со нашата перспектива за членство во ЕУ. Во таа насока, нашата земја е активен учесник во актуелните европски проекти, меѓу кои и проектот на програмата ЕУ/ЦИП од 2010 година во рамките на кој се изработи и овој документ, како и други проекти кои се однесуваат на развивање погоден амбиент за развивање на легислативата, а се однесуваат на преземање искуства и знаење од ЕУ-членки, легална рамка за промотивната награда за ООП и други активности.

Но, нема дилема дека националната агенда за ООП останува најрелевантен ориентир и појдовна точка на известувањето за ООП, бидејќи и пет години по нејзиното донесување, се одликува со голема релевантност и може да даде насоки за претстојните периоди.

СВОТ-анализа (SWOT-анализа) за воведување на известувањето за ООП

Силни страни:

- Развиена свест и поволен амбиент за ООП и одржливоста кај сите засегнати страни врз основа на досегашните остварувања;
- Воспоставена е институционална структура со потребните капацитети за справување со предизвиците;
- Координативното тело за ООП се фокусира на известувањето како тема, врз основа на воспоставената структура и запознаеност;
- Националната награда за ООП обезбедува и поддршка за наградените компании за изготвување извештаи за ООП;
- Глобалниот договор на ОН спроведува програма за поддршка на членките во изготвување и објавување извештаи за ООП;
- Засилено присуство на мултинационални корпорации со изградени политики за ООП и одржливиот развој;
- Поголемите домашни компании ја надминаа фазата на почетно запознавање со концептот и се подготвени за известување.

Слабости:

- Голем дел од деловните субјекти, особено во рангот на малите и средните претпријатија, сè уште немаат изграден стратешки пристап кон ООП, што силно го отежнува известувањето;
- Транспарентноста како модел на управување на деловните субјекти сè уште го нема значењето кое треба да го поседува за да биде масовна;
- Нивото на свесност за известувањето кај раководните тимови е недоволно и бара дополнителна едукација и насочување;
- Структурата на компаниите е неповолна - се одликува со низок степен на развој, недоволни внатрешни кадровски и финансиски ресурси за посветено пристапување кон известувањето;
- Глобалната економска и финансиска криза предизвика деловните субјекти да ги намалат и без тоа недоволните ресурси што резултира со одлагање на известувањето;
- Нискиот животен стандард ја враќа во прв план цената како критериум за купување одреден производ, а во втор план се угледот на компанијата и нејзината улога од аспект на ООП;
- Отсуството на општествено одговорни инвестиции и инвестициски фондови неповолно влијае врз чувството за обврска за изготвување извештаи кај деловните субјекти;
- Пасивната улога на пазарот на хартии од вредност неповолно влијае, бидејќи котираните компании не гледаат придобивки од изготвување извештаи, а другите не пројавуваат интерес да станат котирани, бидејќи берзата не се смета за извор на капитал;
- Не се развиени доволно погодности за компаниите кои изготвуваат извештаи во однос на пасивните, за да се подобри состојбата;
- Државата не го вклучува изготвувањето извештаи за ООП во своите мерки за подобрување на конкурентноста на економијата преку ваучери и надоместување експертски услуги.

Можности:

- Силниот фокус на ООП и известувањето кои се присутни кај ЕУ и во регионот може да го задржат позитивниот тренд за популаризација на изготвувањето и објавување извештаи за ООП;
- Слабата развиеност на компаниите ги дефинира повеќето од нив како снабдувачи на поголемите, што создава можност големите компании преку синџирот на набавки да влијаат врз своите снабдувачи и на тој начин значително да придонесат во процесот;
- Во тек се бројни активности за промовирање и едукација на концептот на ООП кај деловните субјекти, а во тие рамки и известувањето, што ќе даде резултат кај раководните тимови;

- Трендот на нови странски инвестиции донесува релевантни компании кои мошне поволно ќе влијаат врз градењето поволна клима за известување во поширок опфат;
- Најавите за засилено присуство на инвестициски фондови и бизнис-ангели како основен предуслов ќе ги постави извештаите за ООП и одржливост што ќе даде силен импулс на процесот;
- Програмата за работа на Владата фокусирана на мерки за конкурентност и подобро деловно опкружување, но и насоченоста кон привлекување инвестиции и зголемувањето на извозот ја потврдуваат подготвеноста на државата да даде придонес и во овој домен, преку финансиска и стручна поддршка.

Закани:

- Непредвидливиот карактер на економската и финансиската криза која силно влијае на нашата економија го оневозможува вложувањето во ресурси за оваа намена;
- Недостигот на регулатива на темата на изготвување и објавување извештаи од полето на ООП и одржливоста може негативно да влијае врз воведувањето униформни и споредливи практики за известување;
- Забавувањето на динамиката на активности може да предизвика заостанување зад нашите партнерски држави од ЕУ и регионот;
- Доцнењето во градење ресурси за изготвување извештаи за ООП се заканува да резултира со раскинување на комерцијалните договори и партнерските односи;
- Недоволниот обем на активности на деловните субјекти негативно влијае врз квалитетот на извештаите заради што се јавува ризик тие да станат формални и да загубат на суштина;
- Недостигот од практики на известување за ООП и одржливост ќе влијае неповолно врз интересот на странските инвестициски фондови за вложување во домашни компании заради ниското ниво на транспарентност како основен услов за вложување;
- Одлагањето на перспективата за членство во ЕУ на кус и среден рок ќе го намали интересот за известување заради изолираноста од економските текови на ЕУ како заеднички пазар;

VI. ПРЕПОРАКИ ЗА ПОДОБРУВАЊА НА ЛЕГИСЛАТИВАТА ПОВРЗАНА СО „ИЗВЕСТУВАЊЕТО ЗА ООП“

Во процесот на дефинирање мерки и акти кои ќе обезбедат погоден амбиент за зголемување на квантитетот и квалитетот на изготвени извештаи за активности од полето на ООП и одржливост, Република Македонија треба да го задржи афирмативниот пристап кој го развиваше во минатото во согласност со националната Агенда 2008-2012 и кој се покажа како успешен модел.

Овој пристап вклучува:

- активности за едуцирање на раководниот кадар за потребата и придобивките од изготвување и објавување извештаи за ООП;
- активности со засегнатите страни (јавен и граѓански сектор, инвестициски фондови, потрошувачи) за градење на свеста за значењето на извештаите за ООП и нивната улога како корисници;
- воведување инструменти кои на компаниите ќе им го олеснат изготвувањето на извештаите, обезбедување стручна помош преку системот на ваучери или плаќање стручњаци;
- настани за промоција на изготвените извештаи за ООП пред засегнатите страни за промоција на добрите практики;
- вклучување посебна категорија за извештаи за ООП во националната награда за ООП како промоција во јавноста;
- формирање национална база на извештаи за ООП и објавување на интернет при Министерство за економија за издвојување на добрите примери;
- споделување на овие податоци со институциите каде тоа е корисно за бизнис-секторот и нивната дејност - мрежата на економски промотори, ИнвестМакедонија, АППРМ, меѓународни бизнис-мрежи и настани, за компаниите кои вложуваат напори да добијат и признание и корист за нивната основна дејност и бројни други активности од промотивен карактер.

Како што беше истакнато во овој труд, евентуалната тенденција на преголемо регулирање на оваа дејност може да го загрози самиот концепт и негативно да влијае на неговата основна премиса: доброволноста и бизнис-логиката.

Како земја-кандидат за членство во ЕУ, нашите идни активности и очекувања треба да ги насочиме кон плановите и очекувањата на ЕУ. Истото се однесува на регулаторната рамка и позициите кои ЕУ ги има по одредени прашања поврзани со ООП и изготвувањето и поднесување извештаи од ова поле.

Сепак, во тој процес Република Македонија треба да се движи внимателно и да ги зема во обзир трендовите кои ќе се развиваат, водејќи сметка секогаш да биде во тек со најновите сознанија и искуства. Притоа, особен акцент треба да се стави на фактот дека примената на европските практики зависи од домашните околности и дека добрите практики можат да имаат и лош ефект, доколку нашата економија не е подготвена за нивна примена.

Таквиот пристап ќе ѝ овозможи на нашата земја да ги искористи позитивните, а да ги избегне потенцијалните негативни влијанија до кои може да дојде во текот на процесот и да извлече максимум од напорите кои ги вложува.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. AccountAbility. "AA1000 Assurance Standard 2008", 2008.
2. Corporate Register 2010: CRR – CSR Reporting Award'10. "Global Winners & Reporting Trends", 2010.
3. Herzig, Christian. and Schaltegger, Stefan. "Corporate Sustainability Reporting: An Overview", Sustainability Accounting and Reporting, Volume 21, pp. 301-324, 2006.
4. Кусиникова, Никица. и Лазаревски, Горан. „Општествената одговорност на претпријатијата-предизвик или дополнителен ризик?“, 2009.
5. Кусиникова, Никица. „ Патот кон ефективна поддршка на заедницата “, 2010.
6. Кусиникова, Никица. „Преглед на законска регулатива за општествена одговорност на претпријатијата“, Консалтинг за стратешки развој, 2010.
7. Лазаревски, Горан. „Извештај за работата на Координативното тело за општествена одговорност на претпријатијата 2007-2009“, 2010.
8. Министерство за економија на РМ., Национална агенда за општествена одговорност на претпријатијата на Република Македонија 2008-2012 “, 2008.
9. Moneva, M José; Archel, Pablo. and Correa, Carmen. "GRI and the Camouflaging of Corporate Unsustainability", Accounting Forum, Volume 30, Issue 2, pp. 121-137, June 2006
10. Morris, Jonathan. "The Five W's of France's CSR Reporting Law", 2012.
11. Mulder, Herman. "Fixing the world by fair globalisation, sustainable capitalism, smart governements: oxymorons or imperatives? The race to the Bottom", Europe's World, available at: http://www.europesworld.org/NewEnglish/Home_old/CommunityPosts/tabid/809/PostID/219/language/en-US/Default.aspx. (accessed 2012).
12. Novo Nordisk. "Novo Nordisk Annual Report 2011", 2012.
13. Orts, Eric. "A Reflexive Model of Environmental Regulation", Business Ethics Quarterly 5 (4), 1995.
14. Petrovski, Vladimir. and Nikolov, Aleksandar." Baseline Study on Corporate Social Responsibility", UNDP, 2007.
15. Tschopp, Daniel. "How Corporate Responsibility Reporting Standards Adress Stakeholder Needs in the Americas", In Macrothink Institute (Ed.), Environmental Management and Sustainable Development, Vol. 1, No. 2, pp. 38-63, 2012.
16. УНДП. „Основна студија за општествената одговорност во Република Македонија“, 2007.
17. УНДП. „Студија за општествената одговорност на претпријатијата во Македонија и регионот: Референтна студија за ООП практики во новите земји-членки на ЕУ и земјите-кандидатки “, 2007.
18. Willis, Alan. "The Role of the Global Reporting Initiative's Sustainability Reporting Guidelines in the Social Screening of Investments", Journal of Business Ethics, 2003.

19. Влада на Република Србија. „Национална стратегија за општествена одговорност на претпријатијата“, 2010.

Интернет извори:

1. Global Reporting Initiative: <http://www.globalreporting.org/>, 2012.
2. Global Reporting Initiative, Sustainability Disclosure Database: <http://database.globalreporting.org/>, 2012.
3. Carbon Disclosure Project: <https://www.cdproject.net/en-US/Pages/HomePage.aspx>, 2012.
4. Цементарница УСЈЕ АД Скопје: http://www.usje.com.mk/opstestvena_odgovornost_o_mk.html?mid=55&Lan=MK, 2012.
5. Corporate Register: <http://www.corporateregister.com/>, 2012.
6. Corporate Watch: <http://www.corporatewatch.org/?lid=2688>, 2012.
7. CSR Europe: <http://www.csreurope.org/>, 2012.
8. CSWire: The Corporate Social Responsibility Newswire: <http://www.cswire.com/>, 2012.
9. CSWire: The Corporate Social Responsibility Newswire, Press Release by Partners for Financial Stability (PFS) Program, “Reporting on Corporate Social Responsibility (CSR) by the Largest Listed Companies in Eleven Central and Eastern European (CEE) Countries Improves; Third-Time Comparison with Peers in BRIC and Ukraine” (2007): <http://www.cswire.com/>, 2012.
10. Ekvilib Inštitut: <http://www.ekvilib.org/en/development-of-the-csr-in-slovenia>, 2012.
11. Европска Комисија: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/corporate-social-responsibility/reporting-disclosure/index_en.htm, 2012.
12. International Organization for Standardization, ISO 26000: <http://www.iso.org/iso/home/standards/iso26000.htm>, 2012.
13. Mallenbaker: <http://www.mallenbaker.net/csr/definition.php>, 2012.
14. NCPA: National Center for Policy Analysis: <http://www.ncpa.org/pub/ba657>, 2012.
15. OECD Guidelines for Multinational Enterprises: Netherlands Contact Point: <http://www.oecdguidelines.nl/get-started/creating-a-csr-policy/>, 2012 UPJ, Neue CSR-Mitteilung der EU und erste Stimmen: http://www.upj.de/nachrichten_detail.81.o.html?&tx_ttnews%5Btt_news%5D=2024&cHash=7d4cea8225, 2012.
16. Plan A: <http://plana.marksandspencer.com/about>, 2012.
17. Proekt “Društveno odgovorno poslovanje u funkciji održivog razvoja gospodarstva”: <http://www.dop.hr/>, 2012.
18. Project “Networking for better Corporate Social Responsibility (CSR) advice to Small and Medium Sized Enterprises (SMEs)”: <http://www.sme-advisors-on-csr.eu/home/dok/43564.php>, 2012.

19. Research Institute for Managing Sustainability: <http://www.sustainability.eu/?k=csr-policies>, 2012.
20. UN Global Compact: <http://www.unglobalcompact.org>, 2012.
21. United Nations Environment Programme: <http://www.unep.org/environmentalgovernance/Actors/tabid/342/Default.aspx>, 2012.
22. UPJ, Neue CSR-Mitteilung der EU und erste Stimmen: http://www.upj.de/nachrichten_detail.81.o.html?&tx_ttnews%5Btt_news%5D=2024&cHash=7d4cea8225, 2012.
23. Vienna University of Economics and Business, Research Project IMPACT: Corporate Social Responsibility in the EU: http://www.wu.ac.at/research/en/projects/managing_sustainability/impact, 2012.
24. Vodafone Spain: <http://www.vodafone.es/conocenos/es/vodafone-espana/sostenibilidad/informe-sostenibilidad/informe-2011-12/informe-de-sostenibilidad/>, 2012.

ПРОЕКТ
ОПШТЕСТВЕНА ОДГОВОРНОСТ
НА ПРЕТПРИЈАТИЈАТА ВО РМ

Министерство за економија
и Република Македонија

МАКЕДОНСКА РАЗВОЈНА
ФОНДАЦИЈА ЗА ПРЕТПРИЈАТИЈА

СОЈУЗ НА СТОПАНСКИ
КОМОРИ НА МАКЕДОНИЈА

КОНЕКТ